

TÜKD ANTALYA ŞUBESİ
YERLİ TELEVİZYON DİZİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET VE ŞİDDET
KARNESİ
PROJE RAPORU
YÖNETİCİ ÖZETİ

Raportör: Prof. Dr. Fulya Sarvan
TÜKD ANTALYA ŞUBE BAŞKANI

TÜKD ANTALYA ŞUBESİ PROJE EKİBİ

Arzu Acar, Aslı Dağlı, Aygül Turan, Aynur Öztekin, Aysel Yıldırım, Aysun Yalçınkaya, Ayşegül Sunal, Çağla Par, Çiğdem Karaokutan, Demet Tuzcu, Devrim Erzengin, Fulya Erşen, Fulya Sarvan, Gamze Şenyayla, Gülşah Uğur Sert, Hülya Güngör, İlke Çekmen, Ezgi Dertli, İpek Korlu, İrem Akkaya, Özgül Yüksel, Özlem Türker, Pelin Aykut, Pelin Şahin Şimşek, Sahil Bozkurt, Sanem Özer, Sema Eraybar, Şerife Karagöz, Sinem Tosunoğlu Akçep, Zehra Aydınoglu, Zeynep Uysal, Züleyha Dal

29 EKİM 2023

ANTALYA

YERLİ TELEVİZYON DİZİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET VE ŞİDDET KARNESİ

PROJE RAPORU KAPSAMI

İÇİNDEKİLER

ÖZET

GİRİŞ

TÜRKİYE'DE DİZİ SEKTÖRÜ

DİZİLERDEKİ ŞİDDET TEMSİLLERİNİN ÇOK YÖNLÜ ETKİLERİ

DİZİLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET VE ŞİDDET AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yöntem

İnceleme Kapsamındaki Diziler

Çalışmanın Bulguları ve Yorumu

1-Dizilerin Toplumsal Cinsiyet Yaklaşımı

2-Şiddet İçeren Toplumsal Olgular ve Olaylara Yaklaşım

3-Dizilerin şiddet sahnelerinin tür ve sıklığı

SONUÇ

YARARLANILAN KAYNAKLAR

DİĞER KAYNAKLAR

EK 1: TÜKD ANTALYA ŞUBESİ DİZİ İNCELEME PROJESİ ÇALIŞMA SAYFASI

EK 2: DİZİDE ŞİDDET SAHNELERİNİN SIKLIĞINI BELİRLEME ÇALIŞMASI

EK 3: TABLO 1 - ÇALIŞMA KAPSAMINDAKİ YÜKSEK SEYRETME ORANLI DİZİLER

EK 4: TABLO 2- DİZİ İNCELEME VERİ SAYFASI

EK 5: TABLO 3- ÇALIŞMA KAPSAMINDAKİ DİZİLERİN ŞİDDET SAHNESİ SIKLIKLARI

EK 6: TABLO 4- DİZİLERDE ŞİDDET TÜRLERİNE GÖRE ŞİDDET SAHNELERİNİN SIKLIK DAĞILIMI

YERLİ TELEVİZYON DİZİLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET VE ŞİDDET KARNESİ

PROJE RAPORU

ÖZET

Bu rapora temel oluşturan inceleme çalışmasının amacı, yerli televizyon dizilerinin birçoğunda maruz kaldığımız dikkat çekici ve rahatsız edici sıklıkta şiddet sahnelerinin, Türkiye’de hızla yükselmekte olan toplumsal şiddet ve kadına yönelik şiddet olgularının muhtemel kaynaklarından biri olabileceğini dikkate alarak, ana akım televizyon kanallarında yayınlanan yüksek seyretme oranlı (yüksek reyting alan) yerli dizilerde yansıtılan toplumsal cinsiyet yaklaşımının özelliklerini ve şiddet sahnelerinin türlerine göre sıklığını belirlemektir. Bu amaçla, 2023 yayın döneminde yayın programına alınan dizilerden 1-7 Mayıs haftasında en yüksek seyretme oranı (reyting) yakalayan 12 dizi içinden proje amaçlarına uygun olmayan tarihi dizi (Kuruluş Osman) çıkarılmış, geriye kalan 11 dizinin Mayıs 2023’te yayınlanan dörder bölümü çalışmanın amaçları doğrultusunda hazırlanmış bir veri toplama formu ve şiddet çetelesi kullanılarak 33 kişilik bir proje ekibi tarafından kapsamlı bir incelemeye tabi tutulmuştur.

Bu çalışmanın sonuçları Türkiye’de televizyon yayınlarının en çok izlendiği zaman diliminde (prime time), genellikle saat 20-23 arasında, ana akım televizyon kanallarında yayınlanan ve çalışmanın yapıldığı dönemin ilk haftasında (Mayıs 2023) en yüksek seyretme oranlarına ulaşan toplam 11 yerli diziyi izleyen hanehalkının Mayıs ayında *dört hafta boyunca maruz kaldığı şiddet sahnelerinin toplam sayılarını türleri ve sıklıkları* itibariyle ortaya koymakta, ayrıca bu dizilerde yansıtılan toplumsal cinsiyet zihniyetini yansıtacak özellikleri ve şiddet kaynağı toplumsal olayları normalleştirilmesi/meşrulaştırması ve/veya eleştirmesi açısından incelemektedir.

Çalışmanın nihai bulguları, Mayıs 2023’ün dört haftasında yayınlanan 11 dizide *toplam 597 şiddet sahnesi* bulunduğunu, bu şiddet sahnelerinin en yüksek sıklıkla (n=274, %46) *kadına yönelik* ve yine en yüksek sıklıkla *sözel* (n= 119, %20) ve *psikolojik şiddet* olduğunu (n=115, %19,5); *erkeğe yönelik şiddetin* de buna yakın bir sıklıkla (n=265 , %46) yine *sözel* (n=120, %19,7) ve *psikolojik şiddet* (n=76 ,%13) olduğunu ortaya koymuştur. Bu verilere bakıldığında, çalışmada tespit edilen 597 *şiddet sahnesinin 256’sının sözel şiddet* olduğu ve toplamın %43’ünü oluşturduğu, *211’inin psikolojik şiddet* olduğu ve toplamın %35’ini oluşturduğu, bu iki şiddet türü birlikte ele alındığında toplamın %78’ine karşılık geldiği dikkat çekmektedir. *Bu bulgu ana akım televizyonlarda yayınlanan yerli dizilerin izleyiciye sunduğu iletişim dilinin büyük ölçüde sözel ve psikolojik şiddete dayandığını ortaya koymaktadır.*

Çalışma kapsamındaki dizilerde *şiddet sahnelerinin kaynaklandığı cinsiyet /yaş grubuna göre* sıklık oranlarına bakıldığında bunların %58’inin (toplam 349) erkekten, %34’ünün (toplam 201) kadından kaynaklı olduğu bulunmuştur. Gençler arasındaki şiddet sahneleri de genel toplamın %5’ini (toplam 34) oluşturmuştur. Bu bulgular, şiddetin erkeğin doğasında olduğu kabulünün normalleştirildiği tespitiyle uyumlu olarak, şiddet sahnelerinin büyük çoğunluğunun erkekten kaynaklı olduğunu;

bununla beraber kadınlardan kaynaklı şiddet sahnelerinin de azımsanmayacak bir sıklıkta sahnelenmekte olduğunu göstermektedir.

Çalışma kapsamındaki dizilerde tespit edilen şiddet sahnelerinin sıklığına yöneldiği cinsiyet/yaş grubuna göre bakıldığında, *kadına yönelik şiddetin* toplam 274 şiddet sahnesi ile genel toplamın %46'sını temsil ettiği; erkeğe yönelik şiddetin de toplam 265 şiddet sahnesi, ile genel toplamın %44'ünü temsil ettiği, *gençlere yönelik şiddetin* toplam 34 şiddet sahnesi ile genel toplamın %6'sını temsil ettiği bulunmuştur. Çocuklara yönelik şiddetin toplam 24 şiddet sahnesi ile genel toplamın sadece %4'üdür. Bu bulgular kadına yönelik şiddet sahneleri ile erkeğe yönelik şiddet sahneleri arasında sıklık açısından önemli bir fark olmadığını, her iki grubun da sözel ve psikolojik şiddetten bol bol nasibini aldığını göstermektedir. Bunlarla kıyaslandığında gençlere ve çocuklara yönelik şiddet sahnelerinin oldukça düşük sayıda bulunmuş olması memnuniyet verici bulunmuştur.

Dizilerin toplumsal cinsiyet yaklaşımını tespit etmek üzere yanıt aranan sorular, *11 dizinin 8'inde (%73) kadına yönelik baskı ve/veya şiddet* olduğunu, ancak bu dizilerden sadece 1'inde (%9) baskı ve şiddet gören kadınların başvurabileceği kurumsal destekler hakkında bilgi bulunduğunu; *11 dizinin 7'sinde (%64)* kadın karakterlerin baskı ve şiddete başkaldıran bir rolde görüldüğünü; ancak sadece 5 dizide (%45) ana kadın karakterlere mesleki ortamlarda görünürlük kazandırıldığını ve sadece 6 dizide (%55) rol model olabilecek güçlü ve eğitilmiş kadınların ön planda olduğunu; öte yandan *11 dizinin 8'inde (%73)* ana kadın karakterlerin kadınlar hakkında olumsuz önyargıları besleyecek rollerde gösterildiğini; 4 dizide (%36) şiddet uygulayan erkeklerin kahramanlaştırıldığını; ve 8 dizide (%73) şiddetin çözümü olarak karşı şiddet gösterildiğini ortaya koymuştur.

Dizilerin toplumsal cinsiyet yaklaşımını tespit etmek üzere yanıt aranan sorular, *11 dizinin 8'inde (%73) kadına yönelik baskı ve/veya şiddet* sergilendiğini, ancak bu dizilerden sadece 1'inde (%9) baskı ve şiddet gören kadınların başvurabileceği kurumsal destekler hakkında bilgi bulunduğunu; *11 dizinin 7'sinde (%64)* kadın karakterlerin baskı ve şiddete başkaldıran bir rolde görüldüğünü; ancak sadece 5 dizide (%45) ana kadın karakterlere mesleki ortamlarda görünürlük kazandırıldığını ve sadece 6 dizide (%55) rol model olabilecek güçlü ve eğitilmiş kadınların ön planda olduğunu; öte yandan *11 dizinin 8'inde (%73)* ana kadın karakterlerin kadınlar hakkında olumsuz önyargıları besleyecek rollerde gösterildiğini; 4 dizide (%36) şiddet uygulayan erkeklerin kahramanlaştırıldığını; ve 8 dizide (%73) şiddetin çözümü olarak karşı şiddet gösterildiğini ortaya koymuştur.

Çalışma kapsamındaki dizilerin şiddet içeren veya şiddete kaynaklık eden olumsuz toplumsal olgu ve olaylara yaklaşımını irdeleyen sorulara dayanan en önemli bulguları da, *çok eşlilik ve/veya sadakatsizliğin* *11 dizinin 5'inde (%45)* normalleştirilirken sadece 2'sinde (%18) eleştirildiğini; yine 5 dizide (%45) kadın karakterlerin öğrenilmiş çaresizliği normalleştirilirken sadece 3'ünde (%27)

eleştirildiğini; 11 dizinin 6'sında (%55) kadınlar arasında erkekler için rekabet ve /veya entrikaların normalleştirildiğini, sadece 2 dizide (%18) eleştirildiğini; yine 5 dizide (%45) erkekler arasında kadınlar için rekabet ve /veya entrikaların normalleştirildiğini, sadece 2'sinde (%18) eleştirildiğini; 11 dizinin 6'sında (%55) toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin normalleştirildiğini, 5 dizide (%45) eleştirildiğini; 6 dizide (%55) erkekler üzerinde toplumsal cinsiyet rolü baskılarının normalleştirildiğini, sadece 1'inde (%9) eleştirildiğini; 11 dizinin 6'sında (%55) kültürel bağnazlık ve mahalle baskılarının normalleştirildiğini, sadece 2 dizide (%18) eleştirildiğini; 7 dizide (%64) ataerkil zihniyet ve erkek egemen kültürün normalleştirildiğini, sadece 3'ünde (%27) eleştirildiğini; 11 dizinin 7'sinde (%64) şiddetin erkeğin doğasında olduğu anlayışının normalleştirildiğini, 3 dizide (%27) eleştirildiğini; 7 dizide (%64) şiddetin erkeğin doğasında olduğu anlayışının normalleştirildiğini, 3 dizide (%27) eleştirildiğini; 11 dizinin 7'sinde (%64) toplumsal şiddet olgusunun yaygınlığının normalleştirildiğini, 3 dizide (%27) eleştirildiğini ortaya koymuştur.

Aynı grup içinde sorgulanan erken evlenme/ zorla evlendirme, erken okul terk ve bireysel silahlanma gibi olgu ve olaylara incelenen dizilerde nispeten daha az görünürlük kazandırıldığı ve az sayıda dizinin normalleştirme etkisi yarattığı memnuniyetle tespit edilmiştir. Bununla birlikte, yukarıda genel hatlarını sunduğumuz bulgular, ana akım televizyonlarda ve prime time saatlerde yayınlanan en yüksek seyir oranlı yerli dizilerin büyük çoğunluğunun olay örgülerinde baskı ve şiddet gören ve bunlara başkaldıran kadınlara yer vermeyi tercih ettikleri, ancak aynı zamanda kadınlar hakkında olumsuz önyargıları tekrar tekrar üreten kadın rollerinden vazgeçemedikleri; dizilerin çoğunda şiddet uygulayan erkekleri kahramanlaştırmaktan kaçınılsa da, olay örgülerinin şiddetin çözümü olarak karşı şiddeti göstermeye devam ettiğini ortaya koymaktadır.

İncelenen dizilerden en çok iki veya üçü toplumsal şiddetin kaynağı olan olayları eleştirme gayreti içinde bulunmuştur. Büyük bir çoğunluğu toplumsal sorunları ortaya koyuyoruz iddiası ile çok eşliliği, kadın karakterlerin öğrenilmiş çaresizliğini, kadınlar ve erkekler arasında kirli rekabet ve entrikaları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini, kültürel bağnazlık ve mahalle baskılarını, ataerkil zihniyet ve erkek egemen kültürü, şiddetin erkeğin doğasında olduğu kabulünü ve toplumsal şiddet olgusunun yaygınlığını olay örgüleri içinde tekrar tekrar canlandırarak, etkisini yükseltecek gerilimli, merak uyandırıcı senaryolarla destekleyerek, bölüm sonlarını izleyiciyi diziye bağlayacak heyecanlı olaylarla keserek normalleştirmekte, hatta bazıları meşrulaştırmakta ve bu içerikleri doğru biçimde yorumlama şansı olmayan kırılğan izleyici grupları üzerinde şiddete dayalı iletişim tarzını benimseterek rol model olmaktadır.

Bu çalışmanın sonuçlarının sosyal bilimciler, psikiyatristler, psikologlar vb ilgili uzmanlar tarafından bu içeriklerdeki dizilerin izleyici grupları, özellikle de çocuk ve ergenler üzerindeki muhtemel sosyo-psikolojik etkileri açısından yorumlanması çok

önemli bir toplumsal görev olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın ortaya koyduğu tablo kamuoyu ile paylaşılarak sağlanan kurumsal desteklerin ses getirmesi sağlanacaktır.